מיליציה פרו-איראנית משתלטת על הקהילה הנוצרית בעיראק

written by אלי קלוטשטיין | 11.09.2024

אם תשאלו אנשים ברחוב מהו ערש לידתן של הדתות המונותאיסטיות, תקבלו בוודאי תשובות כגון "ארץ ישראל", "ירושלים" ועוד תשובות דומות. אבל אם חושבים על זה לעומק, התשובה האחרת והמפתיעה היא כמובן עיראק. באור-כשדים נולד אברהם, המאמין הראשון באל אחד, באזור בבל העתיקה.

במשך מאות ואלפים בשנים ישבו באזור זה של עיראק מאמינים נוצרים, שרבים מהם שכנו באזור מישורי נינווה. הקהילה נחשבה לאחת הקבוצות הנוצריות העתיקות בעולם, והתגאתה בשרידים של כנסיות מהמאה ה-7 לספירה ואף מוקדם יותר. אולם רדיפות, מעשי טבח ובריחה של התושבים דלדלו את מספריה, כאשר התהליך הגיע לשיא עם הרדיפה הקטלנית אחר הנוצרים בעיראק מצד אל-קאעידה ולאחר מכן ארגון המדינה האסלאמית (דאעש) שבעקבותיה רובם המוחלט ברחו מבתיהם.

כעת, כדי להוסיף עוד על הצרות של הנוצרים בעיראק, הולכת איראן ומשתלטת על האזורים הנוצריים באמצעות שלוחיה, וממנה לראשי המחוזות והערים שם אנשים הנאמנים לדרכה ולחזון שלה. ריאן אל-קילדאני, ראש המיליציה "גדודי בבל", השלים בשבוע שעבר מהלך לגירוש המושלים הנוצרים שכיהנו בראש העיירות ההיסטוריות במישורי נינווה, ולפי עדויות של חוקרים הביא במקומם למינויים של אנשים שיוכלו לעבוד לקידום האינטרסים של טהרן.

לכאורה מדובר בסכסוך פנים-נוצרי: אל-קילדאני מזדהה כאדם נוצרי, וטוען שהמיליציה שהוא עומד בראשה שהזרוע הפוליטית שלה קיבלה ארבעה מושבים בבית הנבחרים בבגדד, מתוך חמישה שיועדו בסך הכול לנוצרים בעיראק מורכבת אף היא מנוצרים. עם זאת, לפי הארגון כולל בעיקר לוחמים שיעיים מקומיים, הוא פועל תחת קורת הגג של ארגון המטרייה כוחות הגיוס העממי (חשד א-שעבי) בעיראק, ונחשב לשלוחה של איראן במדינה השכנה. המיליציה הייתה בין הכוחות שלחמו בפעילי דאעש באזור, והיא עדיין משליטה את אימתה על מקומות יישוב רבים שם, כאשר פעיליה מסיירים חמושים שם ומטרידים את התושבים שנותרו במקום.

כמו הר געש

בעיראק יש כ-40 מיליון אזרחים. אם לפני עשרים שנה אומדן הנוצרים שהתגוררו בה עמד על כ-1.5 מיליון איש, כיום הידלדל מספרם בצורה נרחבת ועומד על כ-150 אלף נוצרים לכל היותר. רבים מבני הקהילה ברחו לארה"ב, לאוסטרליה ולמדינות אחרות, אחרים נמלטו לאזורים הכורדיים. מעטים חזרו לבתיהם המקוריים. הקהילה הנוצרית בעיראק הייתה אחד המעוזים האחרונים של דוברי הארמית הסורית שפה שהייתה שלטת באזור כולו, אולם כעת, אפילו

לדעת דובריה, זו נעלמה כמעט לחלוטין.

הנוצרים התגוררו בכמה ערים עיקריות, שסובבות את מוסול – שהייתה מרכז הפעילות של דאעש ומנהיגה אבו-בכר אלבגדדי. הם חיו בשכנות טובה עם המוסלמים באזור במשך עשרות שנים, עד שבמהלך שלטון מפלגת הבעת' בעיראק חלה הידרדרות במצבם. רשתות החינוך שלהם נסגרו, המסדר הישועי גורש ב-1968 מהמדינה והם החלו לסבול רדיפות. אחרי מלחמת המפרץ השנייה, לפני כעשרים שנה, גברו הרדיפות. אנשי דת נחטפו, עונו ונרצחו. עם זאת, רבים מבני הקהילה עדיין נותרו בבתיהם, על אף הפחד והחשש לחייהם.

המפנה הגיע עם עליית דאעש: רוב תושבי האזור הנוצרים ברחו, אחרי שארגון הטרור האכזר העמיד בפינם ברירה מרה – להתאסלם, לשלם מס גולגולת או לעזוב. בעיקר הם היגרו לארביל או לערים אחרות תחת השלטון של הממשל הכורדי בעיראק, וכמעט כל רכושם נותר מאחור. פחות ממחצית מהם חזרו לבתיהם. אלה שחזרו גילו בעיקר הריסות, בתים שרופים וחרבים. מים וחשמל לא זרמו למבנים שנותרו על תילם, ומעטים הצליחו למצוא עבודה. הם גם מצאו שהמיליציות המקומיות שלחמו בדאעש רודפות אותם, שולטות ביד רמה בעיירות באזור, ואינן נותנות מנוח לתושבים הנוצרים.

כעת בני הקהילה מרגישים שלמרות שארגוני הטרור הרצחני שרדפו אותם הובסו, הם עדיין נאנקים תחת דיכוי לא הוגן. בין היתר, חוקים שהנהיגה הממשלה – כמו חוק שעבר ב-2016 אך נקלט ברשומות רק בשנה שעברה, שאוסר על מכירת אלכוהול בפומבי – נתפסו כמכוונים כלפיהם.

העיראקים הנוצרים מרגישים שההיסטוריה העשירה שלהם במדינה הגיעה לקיצה. "אני ואלפים כמוני לא נשוב אל בתינו", אמר פאדי בריאיון לעיתון מקומי, "נעזוב את המדינה בהזדמנות הראשונה שתיקרא לידינו". בכורדיסטן, מנגד, העידו צעירים נוצרים כי מצאו תעסוקה, אווירה הולמת, אפשרויות בילוי ועוד דברים שהיו לרוחם. תושב נוצרי של העיר דהוכ היטיב לתאר זאת: "אפילו שני ילדיי שחיו בשכונה היגרו והשאירו אותי פה– בעוד כמה שנים לא יבקר פה איש", הוא אמר, והצביע על הכנסייה בקצה הרחוב.

אגב, גם התפתחויות של השנה האחרונה פגעו בתחושת הביטחון העצמי של הנוצרים בעיראק. היו מבני הקהילה שסיפרו, למשל, שהמלחמה בין ישראל לחמאס, לאיראן ולחיזבאללה "מחזיקה אותם על הקצה", גורמת להם מתח ומעלה חששות מהתפוצצות של האיבה הבין-דתית במדינה. בתחילת השנה גם שיגרה איראן טילים בליסטיים על העיר ארביל במחוז הכורדי, בטענה שתקפה "בסיס של המוסד". הטילים הללו הביאו למותם של ארבעה תושבים, כולל אזרח נוצרי. כמה מבני הקהילה ששוחחו על כך סיפרו שזה רק הוסיף על המתח שחשו, ושבראייתם האזור מרגיש כמו "הר געש לפני התפרצות".

בנה של הכנסייה

הקרדינל לואיס סאקו נטש בזעם את המשרדים שלו בבגדד, ועזב את העיר באוגוסט 2023. הוא עבר לארביל אחרי שנשיא עיראק עבד-אללטיף רשיד ביטל את הצו שהכיר בו כפטריארך של הכנסייה הקתולית הקלדיאנית, הקהילה הנוצרית הגדולה בעיראק. סאקו הכריז במרירות כי לא יחזור עוד לבירה העיראקית עד שיחזור ויקבל הכרה מהמדינה.

סאקו הפנה אצבע מאשימה לעבר ריאן אל-קילדאני כגורם שניהל קמפיין להדחתו לטענתו, בשביל להשתלט על נכסי הכנסייה והמשרות שלה. אל-קילדאני, מצידו, הכחיש את הטענה, וטען כי דווקא הקרדינל ניסה לנכס לעצמו את רכושה של הכנסייה. "אני בנה של הכנסייה, וחובתי לכבד אותה, אבל זה עצוב כאשר איש כמורה מאשים מישהו ללא הוכחה", אמר מפקד המיליציה בריאיון לסוכנות הידיעות AP. יתרה מכך, אל-קילדאני הגיש תביעת דיבה נגד הקרדינל. סאקו סירב להיענות לקריאות להיפגש איתו ולהתפייס, באומרו כי "הוא אינו אדם מכובד, אלא מנהיג של מיליציה". הוותיקן ניסה לא להתערב בסכסוך.

הקרדינל אף יצא בהמשך בקריאה פסימית כי "מה שקרה הוא בגדר טרגדיה, אבל העתיד לבוא גרוע עוד יותר". היו מבני הקהילה שהזדהו איתו, ובאופן רשמי הכנסייה המקומית הכריזה כי היא מבטלת את חגיגות הפסחא עד להחזרתו לתפקידו הקודם. סאקו תיאר את גלותו בארביל כ"תקופה של סבל, המזכירה במידת מה את מה שעוברת אישה בהיריון בתקווה להולדת ילד". יש אומנם נוצרים בעיראק, כולל אנשי כמורה, שדווקא צידדו באל-קילדאני, שכן הוא סייע להם מבחינה פוליטית, סיפק להם הגנה ביטחונית או עזר להם במיזמי בינוי של הכנסיות. עם זאת, כנראה לא מדובר ברוב אנשי הדת במדינה.

נראה שהממשלה העיראקית למרות ההחלטה הראשונית שלה, ועל אף חוסר העניין הכללי שלה בנוצרים הגיעה למסקנה מי צודק בוויכוח הזה: באפריל החליט ראש הממשלה מוחמד שיעא א-סודאני להכיר מחדש בתאריו של הקרדינל, ונציגיו הקבילו את פניו בשובו לשדה התעופה של בגדד. ייתכן שעשה זאת בעקבות לחץ של האמריקנים, שמצדדים בסאקו.

ואכן, האמריקנים לא רואים בעין יפה את מנהיג המיליציה: ביולי 2023 יצא דובר מחלקת המדינה נגד הדחתו של סאקו, והזכיר שוב כי ארה"ב הטילה עיצומים על אל-קילדאני בשל הפרות זכויות אדם, כולל התעללות שביצע לכאורה בשבוי מדאעש, שבמהלכה כרת את אוזנו. 11 מדינות אירופיות נוספות, כולל צרפת וגרמניה, הביעו תמיכה בקרדינל.

אלא שלמיליציות השיעיות יש הרבה השפעה בעיראק בשנים האחרונות. לא פלא, אם כן, שאל-קילדאני הצליח לשכנע את הנשיא בצדקתו אל מול הקרדינל. לפי הטענות של גורמים מערביים, המיליציה שהקים אל-קילדאני זכתה למימון איראני כבר מראשיתה, לאחר שטהרן ראתה בה כגורם אפשרי שיסייע לה להשתלט על האזור. בשנה שעברה נפגש מנהיגה, אל-קילדאני, עם שר החוץ האיראני, אמיר עבדאללהיאן. יש במיליציה לוחמים סונים, חלקם היו פעילי דאעש שערקו לצד השני, אך רובם כאמור הם שיעים. גורמים לא ממשלתיים מקומיים מאשימים אותם בהטרדת נשים, גזל של אדמות ועוד.

מנהיג המיליציה עצמו, אל-קילדאני, הוא ככל הנראה יליד 1989, במקור מהעיירה אלקוש באזור מישורי נינווה. הוא עבר לבגדד, ושם גדל בסמוך לקהילה השיעית. בגיל צעיר נטש את הלימודים בבית הספר, והצטרף למיליציה שיעית מקומית, צבא המהדי כיום היא נקראת בשם הפואטי "גדודי השלום" שנלחמה בכוחות האמריקניים במדינה. יש שמועות שהוא המיר את דתו לאסלאם. עם זאת, הוא נוקט הרבה מאמצים כדי לשמר את תדמיתו כאדם נוצרי, ואפילו טרח וארגן לעצמו "מפגש" עם האפיפיור. לטענת גורמים אחרים, הוא התגנב לאזור שבו שהה האפיפיור והצליח לצלם סלפי איתו.

בחזרה להווה: אל-קילדאני, לפי הטענה, הצליח להשתלט על מועצת נינווה, ובאמצעות רוב לא גדול 16 מתוך 29 הדיח 15 מושלים ומנהלים באזור, כך שלא נותרו עוד נוצרים שאינם מטעמו בעמדות ההנהגה אזוריות. מתנגדיו מחכים שבית המשפט הפדרלי בעיראק, שאליו עתרו, יבחן את הפעולה ויכריז כי אינה חוקית. במקביל, המתנגדים שכוללים את הברית המאוחדת של נינווה והמפלגה הדמוקרטית הכורדית פרשו מהמועצה.

הפסיקה צפויה להתפרסם בשבועות הקרובים, ומכל מקום תהיה לה השפעה רבה על הנעשה בקהילה הנוצרית בעיראק. השאלה גדולה, עם זאת, היא אם החלטה בעד אל-קילדאני תאיץ עוד יותר שני תהליכים: את הבריחה של הקהילה מהמדינה, וגרוע מכך את האופן שבו הרפובליקה האסלאמית של איראן מחזקת עוד ועוד את שליטתה בחלקים נוספים של המדינה השכנה, עיראק.

המאמר פורסם במקור ראשון, בתאריך 11.09.2024.